

Tomislav JOZIĆ

NEKA OSJETLJIVA PITANJA SAKRAMENTA POMIRENJA*

Sažetak

Pastoralna osjetljivost Ivana Pavla II. za obiteljski život bila je razlogom nastanka još jednog dokumenta. On je, naime, Papinskom Vijeću za obitelj povjerio izradu naputaka o sakramentu ispovijedi u osjetljivim pitanjima braka. Tako je nastao Priručnik za ispovjednike o nekim pitanjima bračnog čudoređa, a potpisao ga je 12.2.1997. predsjednik Vijeća, kard. Trujillo.

Priručnik je, ustvari, veoma kratki sažetak moralnih smjernica za pastoralnu praksu, utemeljen na inače poznatoj nauci Crkve u novijim dokumentima o bračnom moralu. Uvodni dio govori o bračnoj zajednici u službi života; dok drugi dio dokumenta u 30 točaka podsjeća ispovjednike na svetost braka (5 točaka), na odgovorno roditeljstvo (6 t.), te napokon središnji odsjek Priručnika donosi upute ispovjednicima (19 t.) o primjeni katoličkoga nauka o bračnom moralu na ispovjedni pastoral.

U strogoj povezanosti s Familiaris consortio, novi Priručnik olakšava tumačenje ne/mogućnosti primanja sakramenata odijeljenih i rastavljenih, te traži da Crkva uvijek mora biti u službi obitelji, a obitelj u službi života.

Uvod

Svaki odgovorni ispovjednik će priznati da su sva pitanja vezana uza sakrament pomirenja osjetljiva na svoj način. To je lako razumjeti, jer su sakramentalne stvarnosti, te psihološka i duhovna proživljavanja u tome sakramentu među odlučujućima za formiranje kršćanskoga morala i životnoga optimizma. Ipak, danas su posebno osjetljiva - jer su i sve češća - ona pitanja sakramentalne discipline, koja se odnose na katolički bračni moral. Među tim pitanjima izdvajaju se posebno dva o kojima je ovdje ri-

* U neznatno izmijenjenoj varijanti, ova je tema izložena na susretu svećenika Prozorskog dekanata, 21. listopada 1998.

ječ: bračno zajedništvo u službi života, te pitanje sakramentalnoga života rastavljenih.

Dakako, za rješavanje ovih problema moglo bi se odmah pojednostavljeno reći: postoje sigurna katolička moralna načela, postoje jasne magisterijalne ili kanonske odredbe, pa neka se oni kojih se ova pitanja tiču, po njima ravnaju i sve je riješeno. Ništa, međutim, nije riješeno sve dotle dok se u praksi ne susretne pojedinačni slučaj. Sva teorijska znanja, koliko god ona bila ispravna, teško će donijeti pravu korist, ako se ona samo mehanički primjenjuju na konkretne osobe kao na brojeve u redu za kupovanje sakramentalnoga pomirenja. Nije, dakle, o tome riječ.

Radi se prije svega o trajnom poslanju Crkve; riječ je o njezinoj osjetljivosti da danas pomogne: ne idealnom katoliku kojemu bi bilo dovoljno izrecitirati moralna načela, nego onakvome kakav on jest, te mu se omogući približavanje zamišljenom idealu. Jedna od najljepših rečenica koju je napisao Ivan Pavao II. u ovom smislu, a čini se nazapaženom, glasi: "Prirodno je poslanje Crkve... da u srcu čovjeka budi obraćenje i pokoru te mu nudi dar pomirenja. To se poslanje ne ograničava na puke teorijske tvrdnje niti na ponudu čudorednog ideala, a da ga pri tom ne prati snagama nepohodnim za njegovo ostvarenje."¹ Stoga, "buditi obraćenje" i "nepohodnim snagama pratiti" pojedinačne slučajeve, čini se ključnim rješenjem za navedena dva pitanja. S druge strane, kako je pomirenje "plod obraćenja",² tj. posljedica obraćenja, a ne obrnuto, te kako obraćenje nije pitanje trenutačne odluke, nego je to dug proces s prirodnim pretpostavkama,³ sasvim je razumljiv Papin zahtjev da je "obraćenje i pomirenje: zadaća i obveza Crkve".⁴

Moralni okviri dvaju pitanja

Ovdje je riječ o tome kojim okvirnim rješenjima spomenutih problema treba dati prednost: shvaćanju duha morala ili juridičkim propisima kojima je cilj podržavati moralne vrednote. Već je na prvi pogled jasno, kako se materiji oko moralnoga života u braku i pastoralu sakramenata rastavljenih, kao uostalom i drugim današnjim moralnim pitanjima, ne može pridavati veća juridička važnost od traženja rješenja u duhu evandeoskoga morala.

Dva su karakteristična novozavjetna teksta koji tumače što je moral Evandjelja. Prvi tekst je iz Mk 2,23-28, a govori o pravnoj moralnoj revoluciji dotadašnjeg shvaćanja, po kojem je zakon bio

1 Ivan Pavao II. (1984), *Pomirenje i pokora*, KS, Zagreb 1986, br. 25.

2 Isto, 4.

3 Usp. T. Jozić, *Vrijeme praštanja i pomirenja*, u *Vrhbosnensia*, VKT, Sarajevo, 1(1/1997) 53-66.

4 Ivan Pavao II., *Pomirenje i pokora*, naslov prvoga dijela.

važniji od čovjeka i zato je dokinut. Radi se o prigovoru Isusu što njegovi učenici trgaju klasje subotom, a zakon to zabranjuje. Odgovor je bio da je "subota stvorena radi čovjeka, a ne čovjek radi subote", te da je "Sin Čovječji gospodar i subote". Drugi je Pavlov tekst poslanice Galaćanima, jednako radikalniji kao i prvi: "Svi, naime, koji se pouzdavaju samo u vršenje Zakona nalaze se pod prokletstvom... A da se Zakonom nitko ne opravdava pred Bogom, to je očito, jer 'pravednik će živjeti od vjere'... a Zakon ne polazi od vjere... Krist nas je otkupio od prokletstva Zakona... Kad bi bio dan Zakon koji bi mogao dati život, onda bi opravdanje dolazilo doista od Zakona."⁵

Tumačeći pojam kršćanskoga morala, Häring daje prednost biblijskom moralu nasuprot "normativne etike".⁶ Prema njemu, normativna etika nastoji predvidjeti sve moguće pojedinosti životnih situacija i po njima se ravnati, dok biblijski moral mora težiti za stvaranjem ljudske zrelosti i zdravoga kršćanskog mentaliteta i savjesti. Na taj način formirana osoba lakše bi dolazila do odgovornih osobnih odluka i u pitanjima o kojima je ovdje riječ, a možda takvih pitanja tada ne bi ni bilo ili bi ih bilo manje. Takvo svoje shvaćanje kršćanskoga morala, Häring temelji na navedenim i sličnim biblijskim tekstovima, a sintetizira ga kroz Pavlovu izjavu: "Zakon duha života u Kristu Isusu, oslobodio me od zakona grijeha i smrti."⁷ To je rješenje dakako idealnije od onoga koje nudi sam zakon, ali ono pretpostavlja teži dio posla u Crkvi i dalekosežniju evangelizaciju.

Häringova ideja o biblijskom i kristocentričnom moralu - iako ona nije sasvim nova, ali on na njoj uporno inzistira - ta je njegova ideja ušla i u II. vatikanski sabor i glasi: "Naročitu pažnju treba posvetiti usavršavanju moralne teologije"; njezino izlaganje "treba temeljitije hraniti naukom Svetog Pisma" kako bi mogla "rasvijetliti uzvišeni poziv vjernika u Kristu i njihovu obvezu da u ljubavi donesu plod za život svijeta". Ova posljednja fraza može se uzeti i kao novija definicija moralne teologije. Nije bez važnosti i to da odmah iza ovih saborskih riječi stoji i formulacija, kako u izlaganju juridičkih normi ("kanonskog prava") "treba imati u vidu otajstvo Crkve" u skladu i s njezinom dogmatskom orijentacijom,⁸ što znači da poklad vjere mora ostati cjelovit i u pitanjima o kojima je ovdje riječ.

5 Gal 3,10-13,21.

6 Usp. B. Häring, *Liberi e fedeli in Cristo*, I, Ed. Paoline, Roma 1980, str. 18, 38-41. - I u podnaslovu ovoga priručnika, prvoga od tri dijela, Häring je stavio Pavlovu misao: Za slobodu Krist nas je oslobodio (Gal 5,1).

7 Rim 8,2.

8 *Optatum totius*, Dekret o odgoju i obrazovanju svećenika, 16.

Zahtjev saborske teologije za biblijskim temeljima života u Crkvi našao je svoje mjesto i u novom *Katekizmu* iz 1992., naročito u pitanjima "katoličke nauke o vjeri i moralu".⁹ On doduše traži i "nužne prilagodbe",¹⁰ ali samo u stvaranju novih katekizama i priručnika "u raznim zemljama",¹¹ nikako "u doktrinarnom izlaganju", u čemu i jest težište ovoga Katekizma. On jednostavno "želi pomoći da se produbi poznavanje vjere", ali je usmjeren i prema "dozrijevanju te vjere".¹² Drugim riječima, slijedeći logiku Sabora, *Katekizam* upućuje na prirodnu stupnjevitost spoznaje vjere i na stupnjevitost njezinog prihvaćanja. Prema tome, rješavanje spomenutih pitanja bračnoga morala valja prije svega tražiti u moralno-biblijskom okviru pastoralara, ne zanemarujući dako ni pomoć kanonskih propisa kada je to potrebno.

Bračno zajedništvo u službi života

Samo od sebe, nameće se osnovno pitanje: zašto uopće govoriti o ovoj temi o kojoj je toliko rečeno ili napisano? Odgovor je jednostavan i dvostruk: prvo, što je to trajna pastoralna tema današnje Crkve, te drugo, što je prošle godine objavljen svojevrsni crkveni dokumenat o bračnom zajedništvu koje mora biti u službi ljudskoga života.¹³ Dokumentat nosi naziv *Priručnik za ispovjednike o nekim pitanjima bračnog ćudoređa*, a po nalogu Ivana Pavla II. izdalo ga je Papinsko vijeće za obitelj. *Priručnik* ustvari ne donosi ništa novo doktrinarno, što se u ovoj materiji ne bi već nalazilo u enciklici *Humanae vitae* (1968.), nadopunjenoj s *Veritatis splendor* (1993.), u pobudnicama *Familiaris consortio* (1981.) i *Reconciliatio et paenitentia* (1984.) ili novom *Katekizmu* (1992.), te drugim dokumentima sličnog sadržaja. Njegova je naročita vrijednost u tome, što je - uza suradnju profesora teologije i nekih svećenika u dušobrižništvu - nastao iz Papine "posebne pastoralne osjetljivosti" za ova pitanja; priručnik služi kao "prikladan sažetak" i "pomoć ispovjednicima" kroz praktične naputke, savjete i usmjerenja u obiteljskom pastoralu;¹⁴ koristan je i za pokornike u braku, ali i za one koji se kroz katehezu pripravljaju za brak.

9 *Katekizam Katoličke Crkve* (KKC), HBK - GK, Zagreb 1994, br. 11.

10 *Isto*, Proslav, VI.

11 *Isto*, 11; usp. br. 12 i 24.

12 *Isto*, 25.

13 Dokumentat nazvan *Vademecum per i confessori su alcuni temi di morale attinenti alla vita coniugale* (Libreria ed. Vaticana 1997) potpisao je 12.2.1997. kard. Alfonso Lopez Trujillo, predsjednik Papinskog Vijeća za obitelj. U prijevodu ga je objavila *Vrhbosna*, 2 (1997) 93-100.

14 Usp. prvi naslov dokumenta: Predstavljanje.

Ukratko, *Priručnik* - koji je tako nazvan simbolički, jer nije opširan - u uvodu od tri dijela govori o bračnoj zajednici koja mora služiti životu, kršćanskom proživljavanju ljudske ljubavi i spolnosti, te o bračnim dobrima kao potpunom sebedarju. Drugi, glavni dio dokumenta, u 30 točaka sažeto podsjeća ispovjednike: najprije na moralni nauk o svetosti braka (5 točaka) i odgovornom roditeljstvu (6 t.), te napokon središnji dio sa uputama (19 t.) za sigurno posredovanje katoličkog nauka o bračnom moralu i to ne samo u ispovjednom pastoralu.

Ono što je uočljivo pri pažljivom čitanju *Priručnika* jest to da on pretpostavlja dobro poznavanje ne samo enciklike *Humanae vitae*¹⁵ i srodnih joj drugih dokumenata, te koncilске konstitucije *Gaudium et spes* (posebno br. 16 i 47-52), nego i načela ispovjedne discipline moralne teologije. Ipak, mogu se izdvojiti bar neki naglasci kojima dokumenat pridaje naročitu važnost u dijelu o uputama ispovjednicima:

- U pitanjima odgovornog roditeljstva (HV 10) traži se oprez u postupanju s pokornicima, ohrabrenje i sposobnost razumijevanja, te naročito uvažavanje "zakona postupnosti" u prenošenju moralnih poruka (t.1,3 i 9);

- Recidivitet (ponavljanje prekršaja) u području bračnoga morala nije sam po sebi razlog uskraćivanja odrješenja, nego nedostatak uobičajenih uvjeta odrješenja (kajanje i odluka, t. 5, 11). Ovdje je dobro podsjetiti da rigorizam -gotovo bolesno veći u pitanjima spolnosti, nego u drugim područjima - podsjeća na nalog koji je isusovcima izdao 1612. njihov general Claudio Acquaviva. On im je pod prijetnjom izopćenja i oduzimanja prava naučavanja, te pozivajući se na poslušnost, zabranio naučavati da u ovim pitanjima može postojati "neznatnost materije" (parvitas materiae).¹⁶ I ovdje je korisnije biti više liječnik, nego sudac;

- Kada se radi o grijesima učinjenim u "nesavladivom neznanju" (ignorantia invincibilis, GS 16!), po sebi nije potrebno o njima ispitivati, iako su objektivno moralno zlo i nered. Načelno je "bolje ostaviti pokornika u dobroj vjeri" (bona fide) u kojem slučaju subjektivno ne griješi, pogotovo kad se predviđa da ne bi promijenio svoje ponašanje (t. 7, 8). U protivnom, od materijalnog grijeha nastao bi i formalni moralni prekršaj - kako i jest tradiciionalni nauk. Ipak, valja prikladno (!) nastojati ispraviti krivi sud, jer zlo ne prestaje biti zlo time što netko o njemu krivo prosuđuje.¹⁷

15 *L'Osservatore Romano* donosi 25.7.1998, na dan 30-godišnjice objave *Humanae vitae*, više članaka o ovoj enciklici Pavla VI. Kraći nepotpisani osvrt o tome, objavila je i *Vrhbosna*, 3 (1998) 426-427.

16 B. Häring, *Kristov zakon. Slobodni u Kristu*, III, KS, Zagreb 1986, str. 72.

17 Usp. Denzinger-Schönmetzer, *Enchiridion symbolorum*, 2795, 3654.

- Naročitu poteškoću predstavlja slučaj sudjelovanja u grijehu bračnoga života, kada je (uglavnom) supružnik krivac nedozvoljenih čina. Takvo je sudjelovanje dopušteno ako je sudionik bez voljnog pristanka i sam ne čini ništa nedopušteno sa svoje strane; ako ima razmjerno velike razloge za sudjelovanje (npr. opasnost za brak i sl.); te ako nastoji pomoći da supružnik odustane od svoga ponašanja: u strpljivom dijalogu, s ljubavlju i molitvom, ali "ne nužno u onom času niti u svakom slučaju" (t. 13);

- Što se tiče odrješenja od pobačaja, ostaje na snazi kanonska odredba kojom ovlast za to daje mjesni ordinarij (osim u "hitnom slučaju" /*casus urgens*/ ili dobivenom pojedinačnom ili općom ovlašću) uz uobičajene uvjete (t. 19);

- I napokon, dokumenat upozorava na potrebu jedinstvene i složne primjene moralnog nauka u obiteljskom pastoralu, ali i da se za bolje upoznavanje i prenošenje tog nauka "postavljaju savjetnici i centri" kojima će se prikladno upućivati o ovoj materiji (t. 16, 17).

Jednom riječju, Priručnik Papinskog vijeća za obitelj poziva katoličku zajednicu na "služenje životu" (Uvod) ili, kako to Ivan Pavao II. sve češće naglašava, "za novu kulturu ljudskog života".¹⁸

Pomoć crkvene zajednice rastavljenima

Ni kod nas danas nije neobično susresti rastavljene bračne parove, od kojih neki traže sakrament pomirenja i Euharistije. Problem treba ozbiljno shvatiti, kako bi se pritom ne samo izbjegle zloporabe, nego i pokazala solidarnost crkvene zajednice na njihovu putu dozrijevanja u vjeri Evanđelja i prema Bogu ljubavi. Pomoć i podrška Crkve rastavljanima i onima u raznim sličnim prilikama, bila bi krivo shvaćena ako bi takva pomoć bila samo u ulozi njihova približavanja sakramentima. Prva nastojanja su ipak ona koja su usmjerena prema životu vjere uopće, kao podrška zajednice Crkve koja učvršćuje povjerenje takvih ljudi u Boga i u tu zajednicu.¹⁹

I. Teološka strana problema

Biti članom zajednice i jest razlog da se i teološko i pastoralno promišljanje ne smije u pozadini ograničiti samo na sakra-

¹⁸ Ivan Pavao II, *Evanđelje života* (1995), KS, Zagreb 1997, naslov IV. poglavlja.

¹⁹ Usp. B. Häring, *Assistenza religiosa ai divorziati e a quanti vivono in un matrimonio nullo*, u *Concilium*, 6 (1970) Uvod (u separatu koji posjedujem, nisu naznačene stranice).

mentalizam, koji bi sužavao ili isključivao ostale oblike sudjelovanja rastavljenih u crkvenoj zajednici. Naravno, njihovo pripuštanje sakramentima ostaje uvijek problem koji se ne može ostaviti po strani, jer je Crkva sama po sebi svojevrsni sakrament jedinstva svih ljudi dobre volje. Do koje se mjere može takve i slične članove Crkve pripustiti i sakramentalnom jedinstvu ili ih iz njega isključiti? To je pitanje tim teže, kada znamo da je Euharistija središte Crkve, a Krist simbol i stvarnost jedinstva. Može li se i ovdje primijeniti njegova riječ: "Tko dođe k meni, sigurno ga neću izbaciti van."²⁰ On naime sebe vidljivo uprisutnjuje po Crkvi, kako izriče i Leon Veliki: da ono što je našega Spasitelja prije činilo vidljivim, to je sada u sakramentima.²¹ Može li dakle Crkva svojim "vidljivim znakovima milosti", što je ustvari Krist, biti blizu grešnicima koji iskreno traže volju Božju i čine pokoru?

Ova je pitanja još prije tridesetak godina postavljao Häring i na njih tražio teološke odgovore.²² Traže ih i drugi danas, među kojima i ugledni rimski teolog Angel Rodriguez Luno. On doduše pitanje podjele sakramenata rastavljenima i ponovno oženjenima više stavlja u kontekst moralne filozofije, kada raspravlja o epikiji: takvom naime konkretnom slučaju koji zakonodavac nije predvidio niti je mogao predvidjeti, te bi dozvolio ono što inače zabranjuje, kada bi znao za izvanredne okolnosti u kojima se nalazi neka konkretna osoba. Epikija je preko Aristotela, Alberta Velikog, Tome i drugih teologa, općenito doduše našla svoje mjesto u katoličkom moralu u pojedinim prilikama, ali takve prilike "zbog njihova izvanrednog obilježja, ne ulaze u redovita predviđanja kanonskog poretka". Zato bi na području kanonskoga pravnog poretka razrješivost prvoga braka trebalo najprije "cjelovito dokazati", a ne epikijom pretpostaviti. To je razlog da je, za cjelovito rješenje primanja sakramenata u drugom braku, pozivanje na epikiju kao alternativno rješenje "poprilično pogrešno" i nalazi se "izvan velike tradicije katoličke moralne teologije." Osim toga, u ovakvim se slučajevima nije moguće pozivati na epikiju, "budući da takva potreba odgovara božanskom pravu i u samoj je naravi stvari", te se ne može prepustiti privatnoj prosudbi.

U prilog takvom mišljenju ide, prije svega, govor Ivana Pavla II. Rimskoj Roti od 10. veljače 1995. On je tom prilikom rekao da će se nastojati "izbjeći odgovore i rješenja koja pripadaju gotovo 'unutarnjem forumu' (sudu savjesti) na možda teške prilike, ali s kojima se ne može suočiti i riješiti osim poštivajući kanonske

20 Iv 6,37.

21 Leon Veliki, *Sermo* 72, PL, 54, 398.

22 B. Häring, *Assistenza religiosa ai divorziati...* (bilj. 18), u završetku Uvoda.

norme na snazi".²³ Uostalom, još dvije godine prije toga, Papa je u svojoj enciklici *Veritatis splendor*, u kojoj iznosi temeljni moralni nauk Crkve, rekao, da se odnos slobode, zakona i moralne savjesti, mora promatrati u kontekstu istine, božanskog zakona, objektivnih i univerzalnih načela, te uz pomoć Učiteljstva Crkve.²⁴

2. Rješenje: Crkva u službi obitelji, obitelj u službi života

Među brojnim doktrinarnim interventima, u toku svoga 20-godišnjeg pontifikata s trideset dokumenata, Ivan Pavao II. je u njima znatan dio prostora posvetio upravo obiteljskim pitanjima. I dok se raspravlja o podjeljivanju sakramenata rastavljenima, pred nama gotovo 20 godina stoji njegova pobudnica o zadacima kršćanske obitelji u suvremenom svijetu, *Familiaris consortio* (1981.).²⁵ Dokumentat je "posebo ostvarenje" papine službe, on je plod biskupske sinode iz 1980. kao nastavak dviju prethodnih, te suradnje Papinskog vijeća za obitelj i brojnih teologa. Važno je to napomenuti, kako bi se uočio širi krug suradnika iz cijelog svijeta s najrazličitijim iskustvima u rješavanju obiteljskih pitanja. Što se tiče našega problema, *Familiaris consortio* donosi "prikladne smjernice za obnovu pastoralnog zalaganja na tom temeljnom području ljudskog i crkvenog života".²⁶ "Prikladne smjernice" dio su četvrtoga poglavlja ovog dokumenta, naznačenog kao "obiteljski pastoral u teškim slučajevima" i to u "neredovitim situacijama":

a) Prva takva neredovita situacija je "brak na probu". Ne može se govoriti o pokusu kad se radi o ljudskoj osobi i njenom dostojanstvu, pogotovo u slučaju ženidbe krštenih koja je simbol jedinstva Krista i Crkve (br. 80);

b) Slobodna veza (bez pravnog i javnog oblika: konkubinat, odbijanje ženidbe kao takve, nesposobnost vezanja na dugi rok) - je veza koja nema ni građansku ni vjersku institucionalnost. Dokumentat navodi brojne uzroke takva stanja, poziva na poznavanje pojedinih slučajeva, te na pokušaje sređivanja njihova položaja (br. 81);

23 Navedena mjesta odnose se na raspravu koju je profesor Papinskog sveučilišta Santa Croce u Rimu Angel Rodriguez Luno objavio u *L'Osservatore Romano* od 26.11.1997. Rasprava je u prijevodu objavljena u *Vrhbosni*, I (1998) 41-47, odakle su navodi preuzeti.

24 Usp. Ivan Pavao II, *Veritatis splendor* (1993), 54-64.

25 Ivan Pavao II, *Familiaris consortio* (1981), *Obiteljska zajednica*, Dokumenti 64, KS, Zagreb 1981.

26 Usp. *Familiaris consortio*, 2.

c) Katolici u građanskom braku - su slučajevi sa moralno blažim prekršajem od prethodnog, jer postoji barem građanska obveza životne zajednice (br. 82);

d) Rastavljeni ("od stola i postelje", tj. odvojeni sa zadržanim ženidbenim vezom) i razvedeni, a ponovno nevjenčani - ne žive u bračnoj zajednici iz raznih razloga. Rastavu Crkva dopušta kao "krajnji lijek" nakon uzaludnih pokušaja da se sačuva zajednički život, dok je razvod (građanski) njegov konačni prekid (br. 83);

e) Razvedeni i ponovno oženjeni - znači bračne parove koji su sakramentalno vezani prvim brakom, te su nakon građanskog razvoda sklopili novi građanski brak (br. 84).

Svi navedeni slučajevi nisu, dakako, jednake moralne odgovornosti, ni mogućnosti pripuštanja sakramentima pomirenja i Euharistije. Crkvena sakramentalna stega, zasnovana na biblijskim temeljima, ne može dopustiti sakramente: onima u građanskom braku, rastavljenima koji su za rastavu ili razvod krivi, te razvedenima koji su se ponovo oženili. Novi *Katekizam* međutim navodi da se razvedenima i ponovno vjenčanima može podijeliti sakramentalno pomirenje, ali "onima koji se pokaju što su povrijedili znak Saveza i vjernosti Kristu, obvezavši se živjeti u potpunoj uzdržljivosti".²⁷ Ostalima (brak na pokus, slobodne veze) sakramenti su dostupni, ali samo uz uobičajene uvjete za sakramentalno pomirenje: kajanje i prekid ili sređivanje postojećeg stanja. Razumljivo, sakramenti su dostupni nedužnoj strani za rastavu ili razvod. Valja međutim voditi računa da se pripuštanje sakramentima u nekim slučajevima (rastavljeni, razvedeni, ponovno vjenčani, prethodno valjani "naravni" brak), ne rješava sudom savjesti u "unutarnjem forumu" (ispovijed), nego prema kanonskim normama Crkve, u vanjskom području. Razlozi su jasni: brak je vanjska javna ustanova društva; valja otkloniti opasnost nejedinstvene prakse, do čega bi moglo doći zbog subjektivnog tumačenja pojedinih slučajeva.

Za kraj je ipak dobro podsjetiti na riječi iz pobudnice *Familiaris consortio*, koje zahtijevaju pastoralnu skrb i prema onima koji ne mogu sudjelovati u sakramentalnom jedinstvu crkvene zajednice. Pastiri i cijela zajednica vjernika moraju, prema Papinim riječima, sve učiniti da se takvi "ne osjećaju odijeljenima od Crkve, jer oni mogu, dapače i moraju, kao krštenici sudjelovati u njezinom životu. Valja ih poticati da slušaju Božju riječ, da prisustvuju misnoj žrtvi, da ustraju u molitvi, da daju svoj prilog djelima ljubavi i pothvatima zajednice za pravednost, da odgajaju svoju djecu u kršćanskoj vjeri, da gaje duh pokore i to pokažu svojim

27 *Katekizam Katoličke Crkve* (1992), HBK - GK, Zagreb 1994, br. 1650.

djelima, konačno da svednevice mole milost Božju. Neka Crkva moli za njih, neka ih hrabri i prema njima se pokazuje kao milosrdna majka i tako ih sačuva u vjeri i nadi!²⁸

Tako radeći, zajednica Crkve će sačuvati svjedočanstvo o sebi: da je ona uvijek u službi obitelji, a obitelj u službi života zajednice.

ALCUNE QUESTIONI SCOTTANTI DEL SACRAMENTO DI RICONCILIAZIONE

Riassunto

A causa della Sua sensibilità pastorale familiare, Giovanni Paolo II ha affidato al Pontificio Consiglio per la famiglia di elaborare un documento sul tema di morale coniugale. È così pubblicato *Vademecum per i confessori su alcuni temi di morale attinenti alla vita coniugale* sottoscritto il 12 febbraio 1997 dal preside del Consiglio, il cardinale Trujillo.

Vademecum è difatti un riassunto di orientamenti pastorali sulla base dei documenti magisteriali già pubblicati sulla questione. Una prima parte tratta della comunità matrimoniale nel servizio della vita; la seconda invece in trenta numeri ricorda i confessori alla santità di matrimonio, alla paternità responsabile, mentre poi la parte centrale del documento indica la strada su come comunicare nel pastorale confessionale la dottrina cattolica in materia.

In un modo del tutto accentuato, il documento - nella stretta interdipendenza con *Familiaris consortio* - dichiara la possibilità di accedere o meno ai sacramenti dei divorziati o separati e poi in fine insiste sulla necessità di essere sempre, la Chiesa, di servizio della famiglia e la famiglia invece di servizio della vita.

28 *Familiaris consortio*, 84.